

'VERANTWOORDE INSPIRATIE'

INTERVIEW MET PROFESSOR A.H. HUUSSEN

egbert heslinga
henk mulder

Egbert Heslinga en Henk Mulder zijn beiden doctoraalstudenten Nieuwste Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit van Groningen.

Op dinsdag 16 november 1982 hield de heer Huussen zijn inaugurele rede getiteld *Grillen der Verlichting*, waarmee hij het ambt van gewoon hoogleraar in de geschiedenis na de middeleeuwen aan de Rijksuniversiteit van Groningen aanvaardde. Deze gebeurtenis was voor de Groniekredactie aanleiding om professor Huussen om een interview te vragen. Het leek ons een goede gelegenheid professor Huussen, hoewel hij al zeven jaar op ons instituut rondloopt, aan de tand te voelen over zijn visie op het vak en over een aantal andere essentiële zaken die met de geschiedbeoefening te maken hebben.

We begonnen het vraaggesprek met professor Huussen een passage voor te leggen uit zijn inaugurele rede (op p.22), waarin hij wijst op het nut van het vergroten van het arsenaal van zinvolle interpretaties en het vermeerderen van de hoeveelheid dadelijk beschikbare bronnen. Het leek ons interessant deze uitspraak te contrasteren met een aantal bouteweringen van de historicus Menno ter Braak, die in zijn *Politicus zonder partij* het volgende beweert: 'Het geloof in de knappe kop belet ons de onuitsprekelijke domheid van de opeenstapelende knapheid royaal onder ogen te zien; royaal als werkelijk niets meer dan een door het hogere gegalonneerd stapelinstinct' (p.134). En op p.135 van hetzelfde werk vergelijkt Ter Braak de wetenschappers met mieren, die zich onafgebroken bezighouden met het aanslepen van strootjes en dennenaalden voor de mierenhoop die zij Wetenschap gedoopt hebben. Wij vroegen professor Huussen naar zijn commentaar.

Hier wordt een mening geponeerd van iemand die we in de eerste plaats als literator kennen. Tot zijn proefschrift was Ter Braak historicus, daarna distantieerde hij zich ervan; hij botste ook met de historici van zijn eigen tijd. Nu kan men zich afvragen, hoe kwam Ter Braak tot zo'n felle afwijzing van deze manier van historie bedrijven? Daar kan ik zo geen antwoord op geven, omdat ik me daar nooit in heb verdiept. Ik zou me voor kunnen stellen dat hij zich verzet heeft tegen de uitlopers van het positivistische denken van de negentiende eeuw. Misschien heeft hij zich ook verzet tegen de versplintering van wetenschappelijk onderzoek; versplintering, omdat het over steeds kleinere deeltjes ging die steeds zwaarder werden beladen, terwijl hij zelf een voorstander was van grotere concepties, waarbij niet de pretentie bestond bij de schrijver, dat als je nu maar alle bronnen had geraadpleegd de interpretatie een grotere geldigheid zou bezitten. Maar ja, je kan ook zeggen dat zelfs de negentiende-eeuwers niet de pretentie hadden dat hun interpretaties eeuwigheidswaarde zouden hebben.

Anderzijds denk ik dat Ter Braak vanuit zijn literaire invalshoek en inspiratie meer geporteerd was voor het essay. Dus zoals W.F. Hermans, Hofland of Van Galen last schrijven; die beweren veel dingen, maar gebruiken dan ook bijna geen voetnoten. En dan kom ik terug op uw vraag: hoe kijkt u daar nu tegen aan? Je kunt je inderdaad afvragen wanneer een stuk 'bedolven' wordt onder de voetnoten en wanneer niet. Als daar een grens aan zou zijn, waar ligt die grens dan? Ik denk dat ik persoonlijk meestal over die



grens heenga. De algemeen geldende eis van het forum waar je voor schrijft, is dat je je beweringen verantwoordt. Ik heb die eis zo geïnternaliseerd, dat dit voor mij ook een heel sterke behoefte is geworden. Ik vind het principieel juist dat voor beweringen die je doet - voor zover het geen constructies betreft die de lezer door logisch na te denken uit het verband kan opmaken - annotatie geëist wordt. Als het niet om een dergelijke tekst gaat, heb je als lezer altijd te maken met interpretaties en auteurs die ergens vandaan gehaald zijn, en daar leg je verantwoording voor af. Noten zijn er niet voor de sier, maar ze horen bij de compositie; dat houd ik ook mijn studenten voor als ze referaten of scripties moeten maken. Het materiaal dat je aandraagt komt van buiten, en dat is wat anders dan bij een essay, waarbij de schrijver ervan uitgaat dat de feiten en fenomenen die hij aanhaalt bij de lezer bekend zijn, en dat de interpretatie die de schrijver van die feiten geeft uit het essay zelf voortvloeien.

- Toch vinden wij het frappant dat Ter Braak zich in zo sterke mate van zijn eigen, uitgebreid geannoteerde, proefschrift heeft afgekeerd.

Dat is wel zo, maar er is geen sprake van dat Ter Braak een andere historische richting heeft gepropageerd. Hij is een heel andere kant uit gegaan. Hij heeft zich wel nadrukkelijk met zijn eigen tijd beziggehouden, maar niet met het verleden. Bij Ter Braak heeft er zo iets als een psychologische breuk

plaatsgehad, maar hoe dat precies in z'n werk is gegaan, daar kan ik zo geen antwoord op geven. Wat heeft Ter Braak bewogen om zich zo te distantiëren van zijn vroegere, wetenschappelijk werk? Ik denk dat daar nog wel eens een met noten beladen artikel over geschreven zal worden.

Namier en de humor

- Om tot onze volgende vraag over te gaan, in het werk *Historici van de twintigste eeuw* heeft u aandacht besteed aan de Engelse historicus Lewis B. Namier. U opent het artikel met een citaat van diens hand: 'History is made up of juggernauts, revolting to human feeling in their blindness, supremely humorous in their stupidity'. Volgens ons wordt met dit citaat bedoeld dat de geschiedenis bestaat uit onbepaalde krachten, verschijnselen (ideologieën), waaraan men zich blindelings opoffert en die voor de historicus interessant zijn vanwege de domheid en de humor ervan. Waarom haalt u deze uitspraak aan? Is het wellicht zo dat de stupiditeit en de humor van historische gebeurtenissen en verschijnselen voor u een doorslaggevende factor zijn geweest om u met geschiedenis bezig te gaan houden?

Ik heb dat citaat ook ongeveer zo begrepen als u dat gedaan hebt. Waarom haal ik dat citaat aan? Waarschijnlijk was het een motto boven een van de boeken die Namier heeft geschreven. Ik geloof dat het motto was van het werk *The structure of politics at the accession of George III*. En waarschijnlijk omdat hij het als motto heeft gebruikt, heb ik het overgenomen. Dat is echter moeilijk te verifiëren omdat deze artikelen essays waren en daar mochten geen noten bij. (Wij grinniken besmuikt.) Ik had een tekst gemaakt met noten omdat ik niet anders kon! Maar toen zijn de andere redacteurs keihard geweest, overigens terecht natuurlijk, (professor Huysen begint nu ook zelf hard te lachen) zij hebben gezegd: geen sprake van daar komt niets van in! Na heel veel werk van en biografieën over Namier gelezen te hebben, dacht ik dat dit motto de essentie van zijn oeuvre en zijn visie op het leven weergeeft. De manier waarop hij tegen het menselijk gekrioel aankeek was tamelijk cynisch, en in dat opzicht doet hij ook aan Ter Braak denken. Je moet het niet puur cynisme noemen, de term gekwetst scepticisme is misschien beter op zijn plaats. Namier was een gevoelig, kwetsbaar man, die jaren bezig is geweest met het reconstrueren van politieke intriges in de achttiende eeuw uit correspondenties, archiefbronnen e.d. Namiers werk aan dit onderzoek bracht hem tot de conclusie dat de werkelijkheid aan de ene kant stuitend en aan de andere kant komisch was, en dat kan ik wel aanvoelen.

- Is de historicus van tegenwoordig wellicht sceptischer geworden dan bijvoorbeeld zijn negentiende-eeuwse voorgangers?

Ik wil in dit verband wijzen op de veranderde positie van de historicus in de maatschappij. Ze behoren nog wel tot de intellectuelen die zich uiten, als je sommige kranten leest, maar niet meer op de manier van Geyl en Romein, dat kom je toch zelden meer tegen. Misschien moet Von der Dunk genoemd worden, die in een bepaald verband Marcuse een voorbereider van de RAF genoemd heeft. Dit soort uitspraken worden door het publiek ook niet meer van historici verwacht, nog wel geslikt, maar niet meer verwacht. Binnen de historische wereld zelf erkent men dat ook niet meer als historisch waardevolle uitspraken. Vroeger werd de historische opleiding beschouwd als een goede voorbereiding op het leven, omdat je van de precedenten zoveel zou kunnen leren. Dat geloof in precedenten is weggeëbt.

Een grote klap was natuurlijk de Eerste Wereldoorlog, een nog grotere klap de Tweede Wereldoorlog.

positie van de historicus

- In een artikel in de lustrumkrant van Ubbo Emmius van 1981 stelt professor Kossmann dat in onze eeuw in de menswetenschappen en de letterkunde de sociale ethiek een vooraanstaande rol krijgt toebedeeld. Sluit u zich hierbij aan? Dit mede in verband met uw eigen historische belangstelling voor rechtsgeschiedenis, ethiek en zedelijkheidswetgeving.

De sociale wetenschappen: sociologie, psychologie en politicologie, hebben voor een deel de plaats van de geschiedenis ingenomen. Ze hebben zich daarvan geëmancipeerd omdat ze de pretentie hadden nog objectievere uitspraken te kunnen doen dan historici durfden vol te houden. De historici zijn een deel van hun werkterrein kwijtgeraakt en daarmee dus ook een deel van hun rechtvaardiging. De sociologen kregen meer pretentie, omdat ze gebruik gingen maken van natuurwetenschappelijke modellen. Dit is later wel weer door historici overgenomen. Dat zijn de historici die het grensgebied tussen wat als sociologie is geïnstitutionaliseerd en de geschiedenis zijn gaan betreden. Hoe verder je echter in de tijd teruggaat, hoe moeilijker het uiteraard wordt om dergelijke methodes op de bronnen toe te passen. Hoe kun je in godsnaam cliometricus zijn in de kleitablententijd?!

En dan wat betreft de vraag of de historicus nog als intellectuele leider kan fungeren? Je zou je kunnen afvragen: maar hoe zit dat dan bijvoorbeeld in Frankrijk? Wesseling heeft, in de NRC geloof ik, eens gezegd dat Franse historici bij het Franse publiek in een vrij hoog aanzien staan, omdat ze daar nog fungeren als het geweten van de intelligentsia. Hij maakt er dan een afstandelijke, sceptische opmerking over, dat wij, hier in Nederland, het verzoek om iets te zeggen niet aannemen. Maar het is ook wel zo dat sommige Franse historici af en toe een soort geheimtaal bezigen, die toch ver van ons afstaat.

- Hoe komt het, denkt u, dat de historici daar nog wel een dergelijke rol kunnen vervullen?

Misschien omdat de Franse cultuur zo gecentraliseerd is. Verder wordt er meer waarde gehecht aan een filosofische opleiding, dan aan een sociologische. Wellicht speelt het ook een rol dat een relatief groot aantal Franse historici zich direct betrokken voelt bij de politieke problemen van hun eigen tijd.

- Rudy Kousbroek heeft een keer een vergelijking gemaakt tussen het Franse schoolstelsel en het Nederlandse. Hij stelt dan dat men in Frankrijk veel meer aan geschiedenis doet, en dat brengt hij o.a. in verband met het meer chauvinistisch getinte karakter van de Fransen.

Ongetwijfeld is er een relatie tussen de centralisatie en het door u aangestipte chauvinisme. De Fransen vinden hun eigen cultuur heel belangrijk, en ze blijven veel geld steken in het verspreiden van de Franse cultuur buiten Frankrijk; bijvoorbeeld de pogingen om Vlaanderen te verfransen, en de aandacht voor de Frans-talige gebieden in Canada. Dat soort dingen dragen bij tot het prestige van een grote macht.

- Om nog even terug te komen op onze vraag over Namier: heeft Namier u zelf geïnspireerd? En daarbij aansluitend de vraag of andere (buitenlandse) historici u hebben beïnvloed of gestimuleerd?

Het bezig zijn met Namier heeft mijn belangstelling

voor de biografie nog eens gestimuleerd. Namier hield zich bezig met collectief biografisch onderzoek en daar was ik in het kader van het instituutproject bureaucratisering ook al mee bezig. Het collectief biografisch onderzoek is een aardige methode, om verband te brengen in allerlei loslopende figuren. U vraagt mij, wie heeft u geïnspireerd? Je blijft toch altijd naar 'toppers' zoeken. Huizinga mag natuurlijk niet ontbreken; ik heb grote bewondering voor de manier waarop hij op een flitsende manier verbanden legt. Ik heb mij vroeger met name met rechts-geschiedenis beziggehouden en daarom zijn ook juristen en institutioneel-historici voor mij belangrijk geweest. Vooral Robert Fruin. De laatste jaren is Foucault er nog bijgekomen, althans zijn historische werk; zijn filosofische studies onttrekken zich enigszins aan mijn gezichtsveld, maar zijn invalshoek als historicus is potentieel heel vruchtbaar; ik ben erg onder de indruk van zijn studies over criminaliteit. Ja, wie zijn er nog meer? Nu schiet me ook de naam van Lawrence Stone te binnen, die veel heeft geschreven over de zeventiende eeuw in Engeland; over de aristocratie, over de Engelse burgeroorlog, over de geschiedenis van de Engelse universiteiten, maar die dan ook ineens een werk publiceert over gezin en familie, een onderwerp dat mij, ook i.v.m. mijn dissertatieonderzoek en i.v.m. Stone's gebruik van rechtshistorische bronnen enorm interesseert.

- Is uw werk onder één noemer te plaatsen? Zou men het 'zedengeschiedenis' kunnen noemen?

Nu u het zo vraagt, schiet me alweer een naam te binnen, namelijk Norbert Elias. Tien jaar geleden heb ik eens een college van hem in Amsterdam gevolgd; Elias gaf toen een soort 'overall' conceptie van het beschavingsproces. Als je het bij elkaar zou willen vegen, d.w.z. mijn onderzoek, mijn interessesfeer, dan gaat het om de ontwikkeling van het beschavingsproces zoals Elias dat doet, zowel in psychogenetisch als in sociogenetisch opzicht. Het gaat om een combinatie daarvan, om "factoren die hebben geleid tot". Elias heeft een tamelijk bruikbare visie op het verloop van het beschavingsproces op tafel gelegd. Beschavingsproces is een goed etiket, maar aan de andere kant laat ik me moeilijk in een hokje plaatsen, ik ben geen 'specialist'. Mijn interesse gaat ook eigenlijk de tijd door, daarom heb ik voor mijn inaugurele rede een uitspraak van Huizinga als motto gekozen; "In de historische wetenschap, met haar noodzakelijk onsystematisch karakter, gaat de stroom van het denken in voortdurend divergerende richting". Dit motto heeft niet alleen op mijzelf betrekking, maar is ook bedoeld als tegengif voor de planningswoede om ons heen. We hoeven niet allemaal Huizinga te zijn, maar dat wil niet zeggen dat we van 'smans kennis, werkwijze en perspectief op de geschiedenis niets kunnen leren, zelfs als kleine mannetjes en vrouwtjes.

- U ziet het niet zitten, om het populair te zeggen, om jaren achtereen met een heel klein aspect van de geschiedenis, iets heel futiels, bezig te zijn?

Nu komt het waardeoordeel om de hoek kijken, en dat is Ter Braak! Nee, dat zult u uit mijn mond niet horen! Dat zou niet opportuun zijn om te zeggen; bovendien ben ik het er niet mee eens, ik ben heel tolerant. Wat heet trouwens klein en groot in de geschiedenis? Neem nu Florence in dertiende en veertiende eeuw. Dat zal een heleboel mensen een zorg wezen, die vinden dat futiel, maar het is toch iets heel gigantisch, niet waar? Er bestaat een fundamentele relatie tussen kennis en interesse, dat moet men niet uit het oog verliezen, het gaat om een wederzijdse bevruchting. Voordat ik zeg dat dingen futiel

zijn....., dat zal niet snel gebeuren.

bezuinigen

- In hoeverre wordt de creativiteit van de historicus en andere wetenschappers in de kiem gesmoord door de bezuinigingspolitiek van de overheid? Wat blijft er over van de kritische functie van de historicus, als de overheid steeds meer invloed begint te krijgen op de inhoudelijke aspecten van wetenschappelijk onderzoek?

Tsja....(diepe zucht, peinzend uit het raam starend) de creativiteit wordt inderdaad beperkt. Maar in hoeverre dat ontoelaatbaar is? Je kan de bal makkelijk terugspelen en zeggen dat het parlement er achter staat, of minder formeel, dat bezuinigen noodzakelijk is. Niemand zal dat meer ontkennen. Je kunt er natuurlijk geld bij laten drukken, zoals in Polen, maar dat helpt op den duur toch niet. En dan komen we op het tweede deel van uw vraag, over de kritische functie van de historicus. Hebben wij dan wat meer voor op die daár, in die vierkante doos? (Hij wijst naar het in neonlicht gedompelde Alphagebouw, dat vanuit zijn werkkamer is te zien.) Wat wij in Nederland produceren als historici, hoeveel van dezen uiten zich nu eigenlijk kritisch?

- Wij bedoelen meer de wetenschapper als criticus van de bestaande maatschappelijke constellatie. Biedt het financieringsbeleid van de overheid wel de mogelijkheid om alternatieve, niet door de overheid gestuurde, onderzoeksterreinen te verkennen?

Ik denk in dit verband dat bepaalde traditionele waarden van ons Europese wetenschapsbestel, zoals b.v. de autonomie van de universiteiten, zonder dat iemand daar veel woorden aan heeft vuilgemaakt, de nek zijn omgedraaid. En dat is niet nú gebeurd vanwege de bezuinigingen, maar dat is een proces dat al veel langer gaande is. De bezuinigingen zijn al ongeveer in 1975 begonnen. Terwijl het lager- en middelbaar onderwijs al eerder aangepakt zijn, komen nu de universiteiten aan de beurt. Het ministerie heeft via een departement van wetenschapsbeleid met een ambtenarenapparaat daarachter, steeds meer greep gekregen op de universiteiten, ik denk eigenlijk al sinds de WUB. '68 heeft de WUB gebracht en de WUB heeft de bureaucratisering gebracht. Met de bureaucratie is de autonomie van de universiteiten verloren gegaan. Ik heb het nooit anders gezien. We moeten nu braaf invullen wat het ministerie van ons wil; uiteraard hebben we daar tegen gevochten, maar dat gebeurt overal in de maatschappij. Als ik daar mijn mening over geef, wat ik in mijn inaugurele rede ook al min of meer heb gedaan, dan moet ik zeggen dat ik dit een hoogst ongelukkige ontwikkeling vind. Ik geloof wel dat de overheid en de overheid namens de samenleving, recht heeft op verantwoording van de gelden die in de universiteiten worden gestoken; aan de ene kant geld voor een onderzoekstaak en aan de andere kant geld voor de onderwijstaak. Natuurlijk, dat is prima. Ik vind echter dat als men het systeem zoals we dat eeuwenlang hebben gehad principieel gaat wijzigen, dat men dan goede argumenten moet aandragen, en die argumenten heb ik niet gehoord, behalve dan dat men vindt dat de universiteiten verantwoording moeten afleggen. En dat is een beetje merkwaardig als je bedenkt hoeveel mensen er binnen de universiteit werken, die ook buiten de universiteit diensten verlenen. Ik vind die kwestie van de verantwoording dus geen voldoende argument, want die verantwoording is er altijd al geweest. De overheid gaf in het verleden een som geld aan de universiteiten, die ze zelf mochten verdelen. Via een tweede geldstroom echter, het ZWO- geld, behield ze de mogelijkheid

om het onderzoek te sturen. Wat men nu gaat doen, is dat die verantwoording in feite wordt afgelegd aan ambtenaren. Wij zitten voortdurend dingen in te vullen voor ambtenaren, terwijl we dachten, tenminste met dat idee ben ik opgegroeid, dat we verslag deden aan het forum van de vakgenoten en in ons vak aan het hele lezers-publiek. Een redelijke mate van vrijheid is voor onderzoek noodzakelijk.

- U gelooft niet dat deze ontwikkeling nog is te stoppen?

Ik heb in mijn inaugurele rede gezegd, en ik bedoelde dat ironisch hoewel een aantal mensen dat niet begrepen heeft, dat de vooruitgang niet is terug te draaien. De overheid krijgt over de universiteiten steeds meer macht.

- Als dit gegeven tot in het extreme wordt doorgetrokken, hoe kijkt u dan aan tegen universiteiten in totalitaire staten?

Daar ligt het natuurlijk anders, omdat daar een nauwe band bestaat tussen de bazen van de instituten, en de leiders van partij en staat. Er is daar sprake van een voortdurende wisselwerking. In het Westen is dat niet zo; maar het gevaar dreigt hier wel, dat als eenmaal het systeem van de bureaucratische controle vaststaat, men in een tijd van een paar maanden, een vakantieperiode, kan beslissen welk onderzoek hoogwaardig is en welk onderzoek financieel beschermd gaat worden voor twee à vijf jaar. Men legt dan toch tevens inhoudelijke prioriteiten want bepaalde dingen willen ze gewoon niet. Laten we er geen doekjes om winden, als je bij het ministerie komt, en je zegt: "Dat willen we graag", dan zeggen zij: "Dat krijg je niet...want dat willen we niet!" Alles gaat goed, zolang de geest op het departement en in de politiek redelijk gedifferentieerd blijft; er blijven dan mogelijkheden om via een andere weg toch je zin te krijgen. Maar het risico bestaat dat we op een uniform, wat u dan noemt totalitair, spoor terechtkomen.

Zo'n systeem van geldelijk bestuur betekent in mijn ogen op den duur een verarming. Zolang er nog maar ruimte is voor historici om iets te kunnen publiceren buiten datgene wat ze hebben gepland, ben ik nog niet zo somber. Je moet nu echter alles plannen, projecten opgeven die zus en zoveel uur kosten. Ook worden je bestuurstaken en het onderwijs dat je moet geven zwaarder. Dan houd je bijna geen tijd over om daarbuiten nog iets te doen, en dat zou heel jammer zijn; ik denk nu ook aan congressen en tijdschriften en zo, dat schiet er dan bij in.

Nu, in januari, moeten we het hele jaar 1984 plannen; we moeten onszelf vastleggen. Ik weet wel dat er tot op zekere hoogte nog wel speelruimte inzit, maar als het ministerie die speelruimte steeds meer inkrimpt, door b.v. de onderwijslasten te verzwaren en door vacatures te laten bestaan, dan kun je niet meer op allerlei dingen inspelen waar toch een maatschappelijke behoefte aan is. En dan ben ik bang dat dat je later weer wordt tegen-gevoerd, zo van, wat zitten ze daar nu weer te doen in die kooi! Nou, we zitten gewoon les te geven en ruzie te maken!

- Is het echter ook geen kwestie van vertrouwen over en weer?

Ja, en het is de vraag of er een doorslaggevende reden is om dat vertrouwen niet te hebben. Er zijn allerlei mensen die met argumenten komen om die vraag bevestigend te beantwoorden.

- Zoals bijvoorbeeld professor Heertje, die zo te keer is gegaan tegen de sociologische faculteit in Amsterdam?

Ja! Daar zou je aan kunnen denken, maar wat moet je daar op zeggen? Ik moet nu ook denken aan wat professor Verwey heeft gezegd in verband met de prikklok-affaire. Je hebt niet op ieder moment van de dag inspiratie. Sommige onderdelen van wetenschap, zoals het doen van proefjes in een laboratorium, zijn routineus, andere zijn dat niet. Inspiratie komt niet als je pal op je stoel zit, die komt op allerlei momenten. Nou weet ik wel, je kunt ook heel extreem zeggen: "Laten ze dan allemaal maar thuisblijven als ze zonedig inspiratie willen opdoen!" Maar dat wil ik niet zeggen. Je moet het midden zien te vinden, noch het ene, noch het andere uiterste. Het ene uiterste is sociaal acceptabel en het andere is sociaal niet acceptabel, maar wel noodzakelijk, gezien het doel dat je nastreeft. Als je iemand wilt laten produceren, wat hij kan produceren, dan moet je hem daarvoor een bepaalde ruimte laten, als hij het dan ook maar produceert.

Aangezien de cassetteband op dit moment vol was, maar de woordenvloed van professor Huussen niet te stuiten leek, zodat wij hem met pen en papier nauwelijks konden bijbenen, verzochten wij hem de nog resterende vragen schriftelijk te beantwoorden. Hij stemde hierin toe.

vloeiende lijnen en patronen

- Hoe kijkt u als historicus aan tegen audio-visuele informatie? Het gros van de historici houdt zich bezig met schriftelijke bronnen en met schriftelijk onderzoek. Acht u het denkbaar dat historici zich in de toekomst meer bezig gaan houden met documentaires en films? Is de TV niet bij uitstek het medium om historisch materiaal voor een breed publiek toegankelijk te maken, of bent u tegen een dergelijke popularisering?

De essentie van het werk van de 'gewone' historicus ligt in zijn preoccupatie met geschreven bronnen. Met de prehistoricus en de archeoloog ligt dat wat anders - al is ook voor dezen de vakliteratuur een geschreven (secundaire) bron. Die preoccupatie met geschreven bronnen volgt uit de aard der zaak. De gegroeide kloof met specialisten als prehistorici, archeologen en anderen is geen toevallige. Het object van ons doorsnee historisch onderzoek is nu eenmaal primair geworden: de schriftelijke culturen - waarvan wij zelf deel uitmaken. Dat levert al een enorm werkterrein op. Daarenboven zijn onze huidige methoden natuurlijk mede bepaald door onze vaktraditie: de geschiedenis als erkend wetenschapsveld is ontstaan uit - zo men wil: heeft zich gemanicipeerd van - de filologische traditie van tekstkritiek. Uit het oeuvre van met name cultuurhistorici is evident dat zij méér doen dan teksten bestuderen. Zij laten blijken ook schilderijen te bekijken - met het oog van de historicus -, toneelstukken te horen (en te lezen!), ja, abstracta als spel en ritueel in hun beschouwingen te betrekken of zelfs het object daarvan te maken - zie Huizinga's *Homo Ludens*.

Burckhardt, Romein en anderen hebben het in vele toonaarden en met vele variaties gezegd: de historicus is als historicus waard wat hij als niet-historicus waard is.

Vanuit dat 'Bildungsideal' is het niet moeilijk het tweede deel van uw vraag te beantwoorden. En positief te beantwoorden. Historici houden zich al geruime tijd bezig met films als bronnen - propagandafilms uit de Nazi-periode - en zij zijn betrokken bij 'documentaire' recreaties van episoden of thema's uit het verleden. Maar wie nader kennis neemt van, bijvoorbeeld, de

kritieken op Fests Hitlerfilm, zal toch een zekere aarzeling bekruipen. Een aarzeling die samenhangt met de aard van het gemakkelijk manipuleerbare audio-visuele medium dat eerder in de artistiek-esthetische dan in de zuiver-kritische sfeer past. Een documentaire die men bekeken heeft - of een lezing die men aangehoord heeft! - laat zich nu eenmaal aanzienlijk moeilijker 'teruglezen' dan het 'beeld' dat een geschreven tekst oplevert. Ik vermoed dat de beeldbuis geschikt is om gedramatiseerde of documentaire historische beelden te verspreiden. Ik denk echter ook dat de pretenties van deze aanpak binnen veel nauwere grenzen uitgevoerd kunnen worden dan vaak wordt gedacht.

Een vergelijkbaar probleem doet zich trouwens voor bij 'oral history' of bij het gebruik van 'voorwerpen' van materiële cultuur als bron: hoe kan de historicus uit de voeten met objecten die, veelal onsystematisch verzameld en uit allerlei perioden stammend, in musea geëxposeerd staan - en nog vaker in kelders opgeslagen liggen? Een massaal bezocht congres over dit thema in het Rijksmuseum, vorig jaar zomer, onder de titel *Het voorwerp als historische bron* bracht bitter weinig helderheid. (Congresverslag onder dezelfde titel in dec. '82 gepubliceerd door het Ministerie van WVC te Rijswijk.)

Het is overigens wel paradoxaal dat in onze tijd enerzijds de 'traditionele' wijze van teksverwerking in de schaduw wordt gesteld door voortgaande formalisering en symbooltoepassing (de kompjouter), en anderzijds de manier van kennisoverdracht uit een ver verleden, de audio-visuele, voor massaconsumptie zo sterk toeneemt.

Ik ben geen tegenstander van enige vorm van popularisering. Integendeel, mits ze maar kritisch-verantwoord geschiedt en pluriform en controleerbaar blijft.

- In welke lijn denkt u dat uw historisch onderzoek in de toekomst zal verlopen?

De thans gebruikelijke, ambtelijke verslag- en plannings-procedure van individueel en vakgroepsonderzoek leidt mij er toe zoveel mogelijk eerder door mij bij de vakgroep Nieuwste Geschiedenis begonnen onderzoek voort te zetten en te voltooien. Dat strookt trouwens ook met mijn persoonlijke intenties en motieven. Ik hoop tijd en gelegenheid te behouden op het veld van de 'geschiedenis na de middeleeuwen' (mijn leeropdracht) te werken aan thema's als: criminaliteit, familie en gezin, volks-cultuur en emancipatie van 'minderheden'. Het reconstrueren van de biografieën van (ten onrechte) in vergetelheid geraakte persoonlijkheden vind ik een fascinerende opgave.

Naar ik hoop zal onze samenleving, en met name zijn politiek verantwoordelijke top, de wetenschappelijke onderzoekers voldoende ruimte laten voor - niet 'planbare' - inventiviteit en creativiteit: lijnen en patronen moeten vloeiend blijven opdat de geest niet verstart.

Dit interview met professor A.H. Huussen werd gehouden op dinsdag 18 januari 1983.